

*Юмрукуз А. А.,
викладач кафедри германської філології
та методики викладання іноземних мов
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»*

КОМПАРАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ МЕЛОДІЙНОГО ОФОРМЛЕННЯ АНГЛІЙСЬКО- ТА ТУРЕЦЬКОМОВНИХ ВИСЛОВЛЮВАНЬ ЗГОДИ В БІЗНЕС-ДИСКУРСІ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню мелодійних характеристик висловлювань згоди в бізнес-дискурсі. За результатами проведених електроакустичного та аудиторського аналізів визначаються основні параметри мелодійного компонента просодії висловлювань згоди, а саме: рівень, діапазон частоти основного тону, показники та локалізація максимумів частоти основного тону, напрямок руху основного тону на передтермінальній і термінальній ділянках тощо. Згідно з отриманими даними встановлено спільні та диференціальні мелодійні характеристики висловлювань згоди в англійсько- та турецькомовному бізнес-дискурсі.

Ключові слова: мелодійний компонент, висловлювання згоди, бізнес-дискурс, англійська, турецька.

Постановка проблеми. У сучасних глобалізованих умовах мовленнєвої взаємодії все частіше виявляється потреба у компаративному аналізі засобів реалізації мовленнєвих інтенцій, зокрема, різносистемних мов на всіх рівнях – лексичному, граматичному та фонетичному. Серед фонетичних засобів особлива увага приділяється саме засобам надсегментного рівня, просодії. Як зауважує О.В. Руденко, на цьому етапі розвитку лінгвістики відбувається активне включення просодії до комплексного аналізу дискурсу, який ґрунтується на зв'язності, взаємообумовленості та взаємодії одиниць різних мовних рівнів [1, с. 161]. А.К. Деркач [2] зазначає, що манера просодичного вираження певних інтенцій відображає національно-культурні традиції, унаслідок чого просодична модель, зреалізована мовцем, виявляє статистично рекурентні національно-специфічні риси. Перевірена на матеріалі директивів ця теза уможливила припущення про наявність національно-специфічних рис просодичних моделей реалізації й інших інтенцій в різносистемних мовах, до яких належать англійська та турецька.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема засобів реалізації інтенцій згоди в компаративному аспекті досліджувалась на матеріалі різних мов. Зокрема, були розглянуті синтаксичні та лексико-граматичні способи вираження згоди в російській, казахській і китайській мовах [3]. На матеріалі російсько- та німецькомовних ділових нарад і перемовин М.К. Любимова визначила інтенціональні смисли згоди та описала лексико-граматичні засоби їх реалізації [4]. К.А. Оразалінова вивчала специфіку структури та функціонування інтенціонального концепта згоди в російській, татарській та англійській мовах [5]. Загальним висновком вищезгаданих праць можна вважати факт наявності певних універсальних концептуальних ознак згоди різними мовами, згідно з якими згода визначається

як погодження, прийняття, домовленість, а засобами її вираження виступають комунікативи згоди та марковані лексичні одиниці. Крім того, наведені дослідження вказують на присутність мовно-специфічних ознак, що позначається на виборі відповідних мовних засобів реалізації цієї інтенції. Останнє дає змогу припустити наявність універсальних і специфічних засобів вираження згоди також на просодичному рівні у різносистемних мовах.

Просодія згоди в компаративному аспекті не знайшла фундаментального висвітлення у наукових працях – наявні роботи аналізують особливості просодичних моделей згоди на матеріалі англійської [6–8], французької [9], частково німецької мови [10]. При цьому в більшості досліджень розглянуто переважно особливості просодії висловлювання згоди щодо ініціальної репліки, внаслідок чого встановлено наявність підвищення значень показників просодичних параметрів у реактивній репліці згоди.

Найважливішим компонентом просодії, що має максимальне функціональне навантаження та найкраще сприймається на слух, виступає мелодійний компонент [11]. Саме варіації мелодики впливають на смисл висловлювання загалом або призводять до зміни його смислу [12, с. 103]. Варіації мелодійних характеристик, хоча й мають певні універсальні риси, значною мірою виражають конкретно-мовну специфіку [13].

На просодичні та мелодійні зокрема моделі висловлювання великий вплив має їхня прагматика, тобто як власне інтенціональна спрямованість висловлювання, так і загальна прагматична зорієнтованість дискурсу, у якому вони функціонують. У роботі розглядаються висловлювання згоди на матеріалі бізнес-дискурсу, який є інституціональним, регламентованим і конвенціональним утворенням, що зумовлює його просодичну організацію загалом. Дослідження просодичних особливостей бізнес-дискурсу відбувалось переважно на матеріалі англійської мови, зокрема, визначено гендерну маркованість просодичних одиниць [14], розглянуто соціолінгвістичний аспект варіативності просодії офіційного дискурсу [15], а також досліджено компаративні особливості просодичного оформлення англійськомовного та російськомовного офіційно-ділового дискурсу [16].

Отже, незважаючи на наявність достатньої кількості праць із проблем зв'язку просодії та прагматики, просодичного оформлення англійськомовного бізнес-дискурсу, питання про роль просодії, а саме її мелодійного компонента, під час вираження інтенцій у компаративному аспекті на матеріалі англійської та турецької мов не знайшло детального вивчення

у науковій літературі, що пояснює актуальність проведення подібних досліджень.

Метою статті є висвітлення особливостей тонального оформлення висловлювань згоди в бізнес-дискурсі на матеріалі англійської та турецької мов.

Виклад основного матеріалу. Експериментальне дослідження мелодійних характеристик висловлювань згоди здійснювалось у два етапи – за допомогою аудиторського та електроакустичного аналізів. Аудиторами виступили 2 носії турецької мови, що раніше вже брали участь у подібних експериментах, та 2 носії англійської мови – філологи, які також із досвідом аналогічної роботи. Завданням аудиторів було визначити рух тону на передтермінальній і термінальній ділянках фрази, діапазон тону, локалізацію максимумів висоти тону. Під час електроакустичного аналізу за допомогою комп'ютерної програми Praat 6.0.14 визначалися такі параметри, як напрямок руху основного тону на передтермінальній і термінальній ділянках фрази, діапазон частоти основного тону, показники частотних максимумів, локалізація частотних максимумів у фразі.

Матеріалом аналізу виступили 258 англійськомовних (американський варіант) і 235 турецькомовних висловлювань згоди в бізнес-дискурсі, що були екстраговані методом суцільної вибірки. Отримані дані були піддані статистичній верифікації за допомогою t-критерію Стьюдента.

Як показало проведене дослідження, дані аудиторського та електроакустичного аналізів переважно збіглись, наявні розбіжності не виявили статистичної значущості (при $p \geq 0,95$).

Аналіз напрямку руху основного тону на передтермінальній і термінальній ділянках фрази показав такі результати (табл. 1).

Таблиця 1

Напрямок руху основного тону у висловлюваннях згоди в англійській і турецькій мовах, %

Напрямок руху тону	Передтермінальна ділянка		Термінальна ділянка	
	Англійська	Турецька	Англійська	Турецька
Низхідний	58,93	53,35	45,42	9,57
Висхідний	25,27	0,28	19,26	47,63
Низхідно-висхідний	15,13	9,92	25,34	20,33
Рівний	0,67	36,45	9,98	22,47

Як видно з наведеної таблиці, напрямок руху основного тону на передтермінальній ділянці в англійськомовних висловлюваннях згоди переважно низхідний (58,93 %), у турецькомовних висловлюваннях частіше вживається також низхідний тон (53,35 %), проте поряд із тим досить часто фіксується вживання рівного тону (36,45 %). Таке звуження складового та міжскладового інтервалу є, на нашу думку, національно-мовною специфікою східних мов загалом і турецької зокрема. Мовленнєва мелодика, як зазначає Р. Неш, зобов'язана своїм походженням музичному ладу, властивому конкретній мові. Тому звуження внутрішньо- та міжскладових інтервалів частоти основного тону спричинено, на думку дослідника, турецькими музичними шкалами, що складаються переважно з півтонів [17, с. 58].

Суттєва різниця у напрямку руху тону спостерігалась на термінальній ділянці – в англійській мові превалюють низхідні (45,42 %) та рідше низхідно-висхідні тони (25,34 %). У турецькомовних же реалізаціях частішим напрямком руху тону є висхідний (47,63 %) та рівний (22,47 %).

Унаслідок аналізу діапазону частоти основного тону було одержано такі дані (рис. 1).

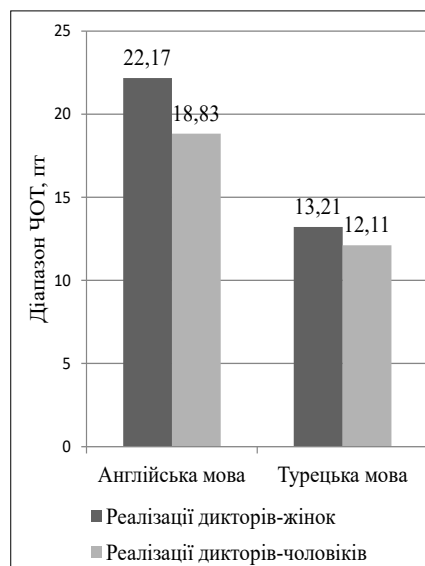

Рис. 1. Діапазон частоти основного тону висловлювань згоди в англійській і турецькій мовах, пт

Як продемонстровано на рисунку 1, частотний діапазон висловлювань згоди в англійській мові є значно ширшим за діапазон турецької мови. Поясненням цьому може бути теж факт музичних шкал, що складаються з півтонів. Увагу привертає різниця в кількісних показниках діапазону чоловіків і жінок в обох мовах – в англійськомовних реалізаціях ця різниця становить 3,34 пт, а в турецькомовних – 1,1 пт. Факт розширення діапазону в англійській мові у висловлюваннях жінок традиційно пов'язується з більшою емоційністю жіночого мовлення, тому причинами майже однакового діапазону частоти основного тону в жіночих і чоловічих реалізаціях турецькою мовою може бути як більша емоційність турецьких чоловіків, порівняно з американцями, або ж менша емоційність жінок. Це питання потребує подальшого аналізу із залученням детальної лінгвокраїнознавчої інформації.

Дослідження показників максимумів частоти основного тону у висловлюваннях досліджуваних мов виявило їхні дещо вищі значення в англійській мові, порівняно з турецькою (рис. 2), проте така різниця не виявилась статистично значущою.

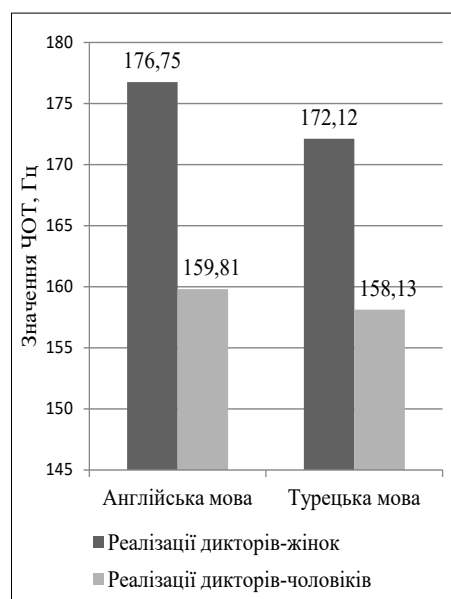

Рис. 2. Значення максимумів частоти основного тону у висловлюваннях згоди в англійській і турецькій мовах, Гц

Аналіз локалізації пікових значень максимумів частоти основного тону в досліджуваних реалізаціях виявив певні закономірності в їх розміщенні у двох мовах (табл. 2).

Таблиця 2

Локалізація максимумів частоти основного тону у висловлюваннях згоди в англійській і турецькій мовах, %

Локалізація максимуму частоти	Англійська мова		Турецька мова	
	Реалізації жінок	Реалізації чоловіків	Реалізації жінок	Реалізації чоловіків
1-ий наголошений склад	72,45	71,18	45,39	44,25
ядерний склад	18,47	22,12	25,36	25,73
інша позиція	4,97	6,70	29,25	30,02

Наприклад, в обох мовах максимум частоти основного тону локалізується на першому наголошеному складі, але в турецькій мові поряд із тим частою виявилась позиція останнього складу перед ядром. Така тенденція є загалом типовою для стверджувальних висловлювань у турецькій мові, як зазначають деякі дослідники [18].

Отже, мелодійні характеристики висловлювань згоди в бізнес-дискурсі англійською та турецькою мовами можна узагальнити так. Висловлювання згоди є очікуваними, бажаними реакціями, що не становлять загрози комунікативному обличчю співрозмовника, не потребують певного пом'якшення. Це виражається в поширеному в обох мовах вживанні низхідних тонів на передтермінальній ділянці та приблизно однакових значеннях максимумів частоти. Водночас турецькомовні реалізації мають ознаки все ж більшої невпевненості, нефінальності, більшої спрямованості на відповідь співрозмовника, що проявляється у частішому вживанні рівних і висхідних термінальних тонів і вужчому діапазоні частоти основного тону. На наш погляд, такий «пом'якшений» варіант мелодійної моделі висловлювань згоди в турецькій мові пов'язаний зі специфікою турецької лінгвокультури. Зокрема, згідно з класифікацією культур Г. Хофстеде [19], турецька культура є колективістською, за якої переважає непряма комунікація, першорядними цінностями є комфорт колективу; представники турецької культури максимально уникають відкритих конфліктів. Головною ж ознакою американської культури виступає індивідуалізм з акцентом на потребах та інтересах індивіда, а не групи. Крім того, турецька культура вважається фемінінною, що означає престиж таких цінностей, як співчуття, погодження, орієнтованість на співрозмовника. Американська ж культура, навпаки, має протилежні риси маскулітності. Відмінності також спостерігаються на рівні дистанції влади: турецький стиль ведення бізнесу, зокрема, характеризується як залежний, ієрархічний із чіткою субординацією та великим розривом у вертикалі відносин «керівник – підлеглий»; американці ж частіше у ділових інтеракціях підтримують відносини «на рівних». Така фемінінність, колективізм і висока дистанція влади, що властиві турецькій культурі, можуть бути причиною вищезгаданої нефінальності, зорієнтованості на співрозмовника, що відображається у просодичному оформленні висловлювань згоди. Американська ж культура з її маскулітністю, індивідуалізмом і низькою дистанцією влади може бути причиною більшої завершеності, орієнтації на власні потреби та категоричності, що, відповідно, відображено на рівні просодії.

Висновки. Отже, одержані дані вказують на наявність певних загальних і специфічних мелодійних характеристик висловлювань згоди в бізнес-дискурсі в досліджуваних різномовних мовах – англійській і турецькій, що є відображенням особливостей відповідних культур.

До перспектив подальших досліджень зараховуємо аналіз динамічних і темпоральних характеристик висловлювань згоди в англійській і турецькій мовах, а також вивчення особливостей просодичного оформлення таких висловлювань з урахуванням вектора комунікації.

Література:

1. Руденко О.В. Типологія лінгвістичних засобів вираження суб'єктивної модальності. Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д. Ушинського. Серія: «Лінгвістичні науки». 2013. С. 158–167.
2. Деркач А.К. Культурно-специфические характеристики просодии директивных высказываний: экспериментально-фонетическое исследование на материале французского, немецкого и русского языков: дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19. Тамбов, 2007. 165 с.
3. Агманова А.Е., Кульмаганбетова Д.С. Универсальные и идиоспецифические формы репрезентации согласия / несогласия в разноструктурных языках. Вестник Карагандинского университета. Серия: «Филология». 2013. № 1 (69). С. 117–121.
4. Любимова М.К. Интенциональные смыслы согласия и несогласия в русских и немецких дискурсах совещаний и переговоров: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.19 – «Теория языка». Тамбов, 2004. 21 с.
5. Оразалинова К.А. Интенциональные концепты «согласие-несогласие» в татарском, русском и английском языках: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: спец. 10.02.02 – «Языки народов Российской Федерации (татарский язык)», 10.02.20 – «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание». Тобольск, 2012. 23 с.
6. Ogden R. Phonetics and Social Action in Agreements and Disagreements. Journal of Pragmatics. 2006. Vol. 38. Issue 10. P. 1752–1775.
7. Pickering L., Hu G., Baker A. The Pragmatic Function of Intonation: Cueing Agreement and Disagreement in Spoken English Discourse and Implications for ELT. Pragmatics and Prosody in English Language Teaching / J. Romero-Trillo (eds.). New-York: "Springer-Verlag", 2012. P. 199–218.
8. Юмрукуз А.А. Просодия мовленнєвого акту згоди в англійсько-мовному діалогічному бізнес дискурсі (інструментально-фонетичне дослідження): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Одеса, 2017. 346 с.
9. Андрієвська Е.М. Інтонаційне вираження згоди / незгоди у французькому діалогічному мовленні (експериментально-фонетичне дослідження): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.05 – «Романські мови». К., 2001. 35 с.
10. Truckenbrodt H. Satztyp, Prosodie und Intonation. 2013. 312 s.
11. Зиндер Л.Р. Общая фонетика. М.: «Высшая школа», 1979. 312 с.
12. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання. К., 2001. 351 с.
13. Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. М.: «Слово», 2000. 624 с.
14. Шкворченко Н.М. Гендерні особливості просодичного оформлення англійського офіційно-ділового діалогічного дискурсу комунікантами рівного службового рангу. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Філологія». 2013. Вип. 6. С. 62–72.
15. Ющенко Г.О. Варіативність інтонації англійського офіційно-ділового діалогічного мовлення в соціолінгвістичному аспекті (експериментально-фонетичне дослідження): дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04. Кіровоград, 2008. 252 с.

16. Шкворченко Н.М. Компаративні особливості просодичного оформлення англомовного та російськомовного офіційно-ділового дискурсу. Молодий вчений. 2016. № 8. С. 323–325.
17. Nash R. Turkish Intonation: An Instrumental Study. The Hague-Paris, 2017. 234 s.
18. Sığirci I. Öğretimsel Açıdan Türkiye Türkçesinde Temel Tonlama Türleri ve İşlevleri. Dergi Park Akademik. 2013. Vol. 2. Issue 2. P. 15–28 [in Turkish].
19. Hofstede G., Minkov M. Cultures and Organisations. Software of the Mind: Intercultural Cooperation and its Importance for Survival. 3rd edition, USA, 2010. 315 p.

Юмрукуз А. А. Компаративные особенности мелодического оформления англо- и турецкоязычных высказываний согласия в бизнес-дискурсе

Аннотация. Статья посвящена исследованию мелодических характеристик высказываний согласия в бизнес-дискурсе. По результатам проведенных электроакустического и аудиторского анализов определены основные параметры мелодического компонента просодии, а именно: уровень, диапазон частоты основного тона, показатели и локализация максимумов частоты основного тона, направление движения основного тона

на предтерминальном и терминальном участках фразы. В соответствии с полученными данными выявлены общие и дифференциальные мелодические характеристики высказываний согласия в англо- и турецкоязычном бизнес-дискурсе.

Ключевые слова: мелодический компонент, высказывания согласия, бизнес-дискурс, английский, турецкий.

Yumrukuz A. Comparative analysis of melodic characteristics of English and Turkish agreement utterances in business-discourse

Summary. The paper is focused on the comparative study of melodic characteristics of agreement utterances in business-discourse. As it follows from the results of electroacoustic and auditory analyses agreement utterances in English and Turkish discourse prove to have definite common and distinctive melodic characteristics in terms of their melodic contours. The parameters analyzed were level and range of fundamental frequency, indices and location of maximum values of fundamental frequency, the direction of tone in pre-terminal and terminal segments of a phrase.

Key words: melodic characteristics, agreement utterance, business-discourse, English, Turkish.